

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на

Невелин Веселинов Вутев,

редовен докторант по Философска антропология

към катедра „Философия“ на СУ „Св. Кл. Охридски“ – София,

на тема: *Антропология на волята*

за присъждане на образователната и научна степен **Доктор**

в професионално направление **2.3. Философия**

по научната специалност **Философска антропология**

от доц. д-р Силвия Кръстева

Дисертацията е разработена в съответствие със стандартните изисквания, обемът на основния текст е 200 стр., добавени са две Приложения. Общо библиографията наброява 220 източника, от които 67 на кирилица и 153 на латиница. Те са приведени с цитиране, което е приложено в отделна част към тялото на дисертацията, това прави обема на цялата дисертация 275 стр. Литературните източници обхващат основните първични и вторични източници, свързани с централните за изследването философи – А. Шопенхауер и Фр. Ницше, както и широк кръг от вторични източници, релевантни на тематиката. Цитиранията и позоваванията на основните трудове на Шопенхауер и Ницше са приведени с референциално цитиране под основния текст. Показват отлично познаване на източниците и задълбочена работа с тях, тяхното привеждане се движи с темите, разглеждани в хода на дисертацията, като паралелизира и анализира възгледите на Шопенхауер и Ницше по съответната тема. Това дава много интересен аспект на изследването, често излизащ в нова посока на анализа. За съжаление тези ценни сравнения и продължаващ анализ са направени в бележките под линия. Авторефератът е в обем от 31 стр., следва съдържанието на дисертацията и го представя адекватно.

Темата на дисертацията е поставена широко и проблематично, като очертава обхватната насоченост на дисертацията. Предприето е цялостно проследяване на централните концепции на родоначалниците на философията на ирационализма – Шопенхауер и Ницше, която Невелин Вутев формулира като волунтаризъм или философия на волята, поставен в още по-обхватната рамка на философската антропология. Замисълът така е мащабен и предлага нова платформа за разглеждане на централната проблематика на една философия на волята. Предлага обглеждане на нейния

теоретичен потенциал. Н. Вутев го поставя откъм решението на основните метафизични въпроси и откъм строежа и задачата на самата философия. Това е общата теоретична посока. В центъра на самото разглеждане стои обаче и фундаменталният въпрос за философската антропология, както дисертантът го дефинира – за същността на човека и за неговото предназначение в света. Н. Вутев аргументирано и без да измени изследователския фокус привежда тази насоченост към волунтаризма на Шопенхауер и Ницше, за да предложи едно ново виждане, нова интерпретация на проблема за човека от чисто волунтаристична гледна точка.

В увода дисертантът набелязва широкия кръг от проблеми, които ще се засягат, като ги генерализира в три направления: разглеждане на „откритието“ на Шопенхауер: на волята като „конститутивна за дефинирането на самата човековост“ (13 с.) и неговото доразвитие във философията на Ницше. Това е една от успешните и интересни страни на изследването – този жив и динамично и директно проследен паралелизъм от Шопенхауер към Ницше, като Н. Вутев издига хипотезата, че философията на Ницше е истинското продължение на философията на Шопенхауер, което и успешно демонстрира в хода на изследването си. Много ясно и като изследователски аспект е поставен проблемът за „завършека на ирационализма“ – с проблема за ценностите, това дава актуалност и чисто антропологическа специфика на търсените и изведени решения в дисертацията. Дисертантът формулира тезата, че Шопенхауер разгръща систематична обосновка на философия на волята, но не предлага логически и кулминационен завършек на тази философия – с решението си за отричане на волята. Такъв, обаче, предлага Ницше, който поставя проблема за висшите ценности – с утвърждаването на волята, това е идеята за свръхчовека – с което би трябвало да завърши ирационалната система на волята, като „една философия на два етапа на нейното развитие“ (12 с.).

Отгук развитите четири глави на дисертацията постепенно стесняват кръга на изследването, превеждайки го през богатство от тематични паралели и аргументация по основните теми на ирационалната философия. Първата теоретична глава проследява извеждането на предмета и задачата на една философска антропология от гледната точка на волунтаризма през на дело цялата история на философията, включително до наши дни – една мащабна и по-енциклопедично построена глава. Втората теоретична глава поставя същия енциклопедичен мащаб, но вече стеснен около самото аргументиране на спецификата на волята в захода към общите очертания на една система на волята. Третата изследователска глава навлиза в същината на волунтаристичната философия, с откритите собствени тези на дисертанта и вече очертаващото се решение за същността

на човека и неговото битие в света. Четвъртата изследователска глава демонстрира това решение и от страна на поставения въпрос за висшите ценности с основа Ницшевата преоценка на утвърдените ценности и с достигане до завършека на ирационалната философия и с кулминационното ѝ решение за цялостния човек: концепцията за свръхчовека на Ницше.

В първа глава се повдигат съществени теоретични въпроси, поставен е ясно и прецизно предметът на философската антропология: „какво човек може да създаде от себе си, в какво той може да се превърне“ (19 с.), „за усъвършенстването на човека“ (21 с.). Това според Н. Вутев поставя с необходимост въпроса за ценностите, който трябва да се реши от философската антропология. Това решение на волунтаризма на Шопенхауер и Ницше, проектирано от Шопенхауер, минава през въпроса за същността на света, което задава метафизическо-антропологическата теоретизация на същинския волунтаризъм. С което е определена и целта на философската антропология – да реши въпроса за същността на човека, но и на света, от гледната точка на това, че човек е „най-близката позната ни реалност“ (23 с.). Затова и Н. Вутев издига тезата, че философската антропология трябва да е в основата, в началото на философията и нейната система. А тази система трябва да е самата „система на волята“ (27 с.), която Шопенхауер открива и развива в *Светът като воля и представа*. Основният метод за такова построение, според дисертанта, и то съобразно Шопенхауеровото постулиране и Ницшевото доразвитие, е не рационалният подход, а интуицията, която остава неопределена обаче като гносеологически подход и база, за откриването и описанието на антрополого-волунтаристичните проблеми и човешки реалии. Н. Вутев развива пълна аргументация и свеждане на антропологичните тези на волунтаризма спрямо водещите направления в история на философията. Особено успешни са сравнителните анализи на екзистенциализма и волунтаризма с тезата, че екзистенциалистите не признават същност на човека и от тази гледна точка отчуждават човека от света, намирайки обаче новия аспект на човешкото съществуване в света, „отделяйки човека от света“ (45 с.; 46; 39 – 40). Тук особено интересен би бил един по-системен и събран анализ, който да обедини в един самостоятелен подпараграф цялостно разгледаната екзистенциална тематика в сравнение с волунтаризма. Според Н. Вутев само волунтаризмът може да даде истинско решение същността на човека, но и така „врата за разбиране на света“ (44 с.). С първа глава, с нейната аргументация и решения дисертантът защитава своя първи принос – да конституира философската антропология от гледната точка на волунтаризма на Шопенхауер и Ницше.

Втората глава вече навлиза към самия основен концепт на волята като ирационална същност на човека и света. Н. Вутев определя нейната специфика като обяснение на „живота“ (61 с.). Ясно очертана е изследователската посока: Шопенхауеровият философски монизъм на единната воля и плурализъмът на волята с нейните частни проявления при Ницше (67 с.), като дисертантът ясно подчертава и обосновава мащаба и пълнотата на волунтаризма, който Шопенхауер основава (66 с.), както и тежнението и дълбоката основа на философския монизъм на Шопенхауер при осмислянето и разкриването на волята във всичките ѝ аспекти от метафизическа същност до конкретните телесни и интелектуални проявления в човека. Тук дисертантът подчертава метафизическото решение на Шопенхауер, особено характерно за волунтаризма, че „абсолютната реалност е нещо ирационално и зло“ (60 с.), както и ирационалната същност на волята като „нещо в себе си“, непроницаемо за рационалното познание (85 с.), както Н. Вутев посочва: „спорът за монизма, дуализма и плурализма“ трябва да се реши в полза на философския монизъм на Шопенхауер (77 с.; 84; 87).

Във втора глава дисертантът предлага генезис на идеята за волята, като отмества началото на този генезис до философията на досократиците (1.5.). Основанията му са в техните философски възгледи за същността на света, на космоса отвъд „деленото материално – идеално“, „веществото и силата са в единство“ (71 с.). Обосновава се и с разглеждането и успоредяването на възгледите на Парменид и Хераклит, за онтологичния модел на света, направено вече в друг подпараграф (1.7.), съответно устойчив, и така аполонов, рационален – при Парменид, и изменчив, динамичен – при Хераклит, и така дионисов (79 с.). А в подпараграф 1.9. Парменидовият модел е разгледан като основание на покоя в света и така на пространството, а Хераклитовият – на движението и оттам на времето, като основни онтологични измерения на света (84 с.). В подпараграф 2.5. за Логоса като основа на системата, се разглежда динамизма на Хераклитовата философия с възгледа му за логоса-огън, всеобщ и всеобхващащ, „огънят е най-добрият символ за обозначаване на динамизма на волята“ (96 с.). Всичко това дава основание за оформяне на втория принос, обявен от дисертанта. Би трябвало тази основност на изведените анализи в качеството им на приносен момент да обедини тези разглеждания в един самостоятелен подпараграф. С това е обосновано и решението, че „висшето състояние на волята не е състоянието на покой“ (86 с.), което също потвърждава основанията тези възгледи на досократиците да се присъединят към генезиса на идеята за волята.

Във втора глава Н. Вутев признава и един от „рационалните проблеми“ на ирационалната философия – създаването на система на волята, защото „системотворчеството е сериозен аргумент за доказване и развитие на една теза“ (100 с.). Тук с основание Шопенхауер е оценен като наследник на немския идеализъм, като продължител на антропологизирането и субективизирането на философските проблеми от представителите на немския идеализъм (102 с.). Но в преодоляването на чисто познавателното разглеждане на човешкото същество – рационалната способност е само една страна на човека, трябва той да се разгледа в неговата цялост като „искащо, желаещо, нуждаещо се същество“ (97 с.), което отвежда към решението на Шопенхауер и впоследствие на Ницше за същинско волевото у човека – неговата телесност, и безволевото – въпроса за възможното потушаване на волята, а оттук и гносеологическото, етическото, естетическото и аксиологичното разглеждане на изконните тези на волунтаризма, към едно разоряване на Шопенхауеровата воля за живот във воля за надмощие при Ницше (88 с.).

Третата глава въвежда в централните тези на волунтаризма. На първо място дисертантът обосновава решението на Шопенхауер за разгръщане на волята в „целия спектър на вътрешния свят на човека“, волята е „основа на целия вътрешен свят на човека“ (112 с.). Затова и интелектът е „слуга на волята“, акцидентален, външен за човека (116 с.). Това отстраняване на познанието, разглеждано като водещо разбиране за човека, отваря нова възможност за дефиниране на същността на човека и за решение на стария метафизически проблем за дуализма на душата и тялото. Дисертантът заостря радикалното решение на Шопенхауер: за истинския израз на волята у човека, а така и за неговата „основа“, същност: това е „тялото като въплътена воля“ (122 с.). Тук са и едни от най-силните анализи в дисертационния труд. Дисертантът развива оригиналната си теза за разрешаване на цялостното търсене на ирационалната, не-рационална същност на човека в неговото тяло, в усъвършенстването на неговата телесност. Затова и Н. Вутев издига тезата за онази дейност, която е същинското усъвършенстване и реализиране на тялото: спортът като „реално измерение на волевото тяло“ (132 с.), „Спортът е реалност, в която волята празнува своя триумф“ (127 с.). Н. Вутев разглежда възможността за неограничен потенциал за усъвършенстване на човека в неговата телесност (128 с.) и в усилията за усъвършенстване на човешкото тяло и неговото здраве (126 с.). Този потенциал и усилията за „прогресиране в телесно отношение“ (122 с.) са цялостно етическо и аксиологическо решение за човека по отношение на битието му в света, в който цари злото и страданието, с което и завършва ирационализъмът в така познатия

Шопенхауеров песимизъм. Н. Вутев разглежда като крайни ирационални форми на това телесно усъвършенстване: неговото аполоново (в представата) естетизиране – в културизма, и неговото дионисово (във волята) динамизиране – в бойните изкуства (132 с.), като „форми на телесно усъвършенстване и самопревъзмогване“ и „път за спасение от страданието в света“ (133 с.). С това обосноваване Н. Вутев защитава своите приноси моменти и се вписва в актуалния съвременен дебат върху философията на тялото.

В трета глава има и много силни страници, посветени на тежкия проблем за ирационалния песимизъм и ниҳилизъм, за „смисъла на живота и смъртта“. Причина на ниҳилизма според дисертанта е „способността за воля и сила“, когато „всичко е лишено от смисъл“ (140 с.). Защото волята у човека е непреодолима и „вечна“ същност (148 с.). В тази глава е представен важен анализ на Ницшевия термин „воля за власт“ и сравнение с Шопенхауеровото разбиране за волята като „воля за живот“. При Ницше това дори не е „воля за мощ“, а е „воля за надмощие“ (145 с.), за „стремеж за изпреварване на всички, за първенство спрямо тях“ (146 с.), натрупват се и характеристики на волята: „искане, желание, но и стремеж, усилие, целеполагане“ (143 с.). Затова и Н. Вутев разглежда спецификите на Ницшевата воля като онази воля, чрез която да се преодолее отричането на волята при Шопенхауер, да се преодолее етическият песимизъм на Шопенхауер: от пасивния ниҳилизъм на Шопенхауер да се отиде към активния ниҳилизъм на Ницше (144 с.). Това е развитието на „потенциала“ на всеки човек (137 с.) чрез „самопреодоляване, като надскочи своята слабост и създаде от себе си нещо, което преди не е бил“ (141 с.). Дисертантът демонстрира издигната в началото на дисертационния труд теза за завършека на ирационалната философия в Ницшевата концепция за свръхчовека, а волята се открива в перспективата за „творческо себеосъществяване на индивида“ (150 с.).

В четвърта глава ниҳилизмът е дефиниран с Ницшевото „пронизващо чувство за нищото“ (154 с.). Проследени са решенията на Ницшевата преоценка на старите ценности, с критиката на които още Шопенхауер прекъсва „двухилядолетна традиция“ (167 с.), и стигането до „нови ценности“ (157 с.). Съобразно обявения централен изход на волунтаризма в телесното усъвършенстване са обявени две нови ценности: „здравето и самочувствието“ (157 с.), които защитават „критерият“ (172 с.) за истинската ценност – животът, като „свръхценност“. И съответните два изхода от ниҳилизма, два изхода за способностите на човека: аскетизъм – чрез преодоляване на болестта и като свръх-изява на волята, и героизма – вече проява на една свръх-воля (172 с.). Н. Вутев достига до „ценностен извод“ от волунтаризма: „свръхчовека – реализация на най-естествените

стремежи на човека“, разгледан с цялостните му аспекти при Ницше. За такъв човек е обявен „Шаолинския монах“, волята достига своята върхна точка, когато „укротява и контролира себе си“ (192 с.). Възможно решение на това себе-укротяване на волята, но като безволева субективност, е предложено от Н. Вутев в тактико-стратегическите игри, в първото Приложение към дисертацията.

На дисертанта ще поставя следния въпрос:

Защо след като волята може да преодолее всичко освен себе си, тя намира своя връх в една свръх-воля, като контрол над себе си, и как това се реализира в личността и живота на Шаолинския монах?

Предвид защитените приноси моменти, широката теоретична, аргументативна и концептуална база, богатството на разгледаната тематика, задълбоченото и в цялост познаване на философията на А. Шопенхауер и Фр. Ницше, категорично ще гласувам „ЗА“ присъждането на образователната и научна степен „**доктор**“ на Невелин Веселинов Вутев и призовавам уважаемите членове на Научното жури по защитата на неговата дисертация на тема: *Антропология на волята* да я гласуват за успешно защитена, като присъдят на дисертанта образователната и научна степен „**доктор**“ по научната специалност **Философска антропология** в професионално направление **2.3. Философия**.

София, 02.01.2020 г.

Рецензент:

Доц. д-р Силвия Кръстева